

До проблеми професійної підготовки майбутніх педагогів

з огляду в минуле

Учительська праця це найбільш відповідальне звання, бо має справу з “живим матеріалом”, який росте й розвивається. В період цього росту й розвитку маленьких людських істот учитель мусить спрямовувати їх думки та вчинки на правильні шляхи, водночас подати відповідну кількість знань і практичного досвіду, щоб, ставши дорослими людьми, вони дали не тільки раду в житті, а й могли йти до щораз вищого розвитку людства і вкладати в цей розвиток свої досягнення. А для цього необхідні відповідальність, талант, педагогічний хист й солідна фахова підготовка.

Відомо, що вища освіта повинна забезпечити фундаментальну наукову, загальнокультурну й практичну підготовку фахівців. Тому у ВНЗ необхідно, щоб студенти були і вчителями, і учнями одночасно, а це можливо тільки при залученні всієї громади навчального закладу. А це, напевне, сама гостра проблема більшості сучасних класичних університетів тому, що курси “Педагогіка”, “Педагогічна майстерність” та педагогічна виробнича практика вважаються не потрібними та не рентабельними. Таким чином студенти не в змозі повністю реалізувати свої можливості під час навчально-виховного процесу та до кінця осягнути педагогічні знання. Це свідчить про занепад ідейності, про брак почуття обов’язку супроти власного народу, а може й брак єдності з українською спільнотою.

Водночас, звертаючись до історії педагогіки, у різні часи розвитку держави саме вчителі доводили свою жертвенність й посвяту. А “українська спільнота не досить старається дати вчителям змогу підвищити їхню освіту й осягнути педагогічний вишкіл” [5, 4], як неодноразово підкреслювала галицька вчителька Іванна Петрів. Тому наголошувалося на необхідності курсів психології, логіки зі спеціальним напрямом на психічний, розумовий і фізичний розвиток дитини, педагогіки, дидактики, які мав “пройти” кожен майбутній учитель.

Загального визнання набував і новий підхід у постановці і вирішенні питання про системний зв’язок: учитель – учень (викладач – студент). Особистісно орієнтовані виховні технології мали підтримувати уявлення вихованців про себе як про особистість. Самий навчально-виховний процес орієнтувався на вироблення у дитини усвідомлення того, що вона може стати розвиненою особистістю. Якщо ж педагог вбачає у дитині повноцінного партнера, то кожен із учасників спілкування обов’язково реалізує свою людяність, індивідуальність і неповторність. А це можливо лише при педагогічному підході до учнів (студентів), що є вродженою здібністю педагога або набутою під час вивчення педагогічних дисциплін та практики.

За переконаннями Іванни Петрів, “...новітня школа мусить вигнути виховання понад знання. Вона не має наповняти голови дітей відомостями й подавати їм репертуар фактів, слів і формулою. Вона має оформувати людину, приготувати характери до майбутнього життя”. Це означало, зокрема, необхідність навчити дитину “розуміти і практикувати чесноти й права громадянина держави і члена національної, в нашому випадку української спільноти. Навчити дитину правильно думати, безпосередньо обсервувати, виробити у дитини змишування до самостійного

доходження, призвичаїти дитину відповідно порівнювати, класифікувати знання й лучити одні з одними” [7, 26].

“Не той учитель добрий, – наполягала Іванна Петрів, – що зумів натолочити в мозки дітей велику кількість знання, а той, що зумів тим знанням жобитися правдивого національного виховання, себто пошани й любові до всього, що українське, радості й вдовілля учнів з їхньої приналежності до української нації, готовості працювати, сягати верхів і перемагати з думкою про України” [7, 27].

Отже, головна увага була приділена проблемі підготовки вчителів для роботи в українських школах. В тих умовах український вчитель має дати учням не тільки знання, але й “защепити у своїх вихованців релігійну й національну свідомість, яка остала би в їхніх душах і в їхніх серцях на ціле життя, та які вони зуміли б перенести на своїх нащадків” [5, 3]. Занепокоєння автора було викликано тим, що вчителі не були підготовлені кваліфікаційно, не мали педагогічної освіти, їм бракувало належне знання української мови та українознавчих наук. Тому вкрай потрібно було підвищити їх фахову освіту, а це було важливо, пише І. Петрів, не тільки для української спільноти. Принагідно вона згадувала Галичину, коли, за її словами, у часи “польської окупації на наших західних землях наша молодь масово напливала до державних, приватних і рідношкільних учительських семінарій, щоби тільки могли добитися вчительського диплому і стати до праці в школах по наших селах і рівночасно вести освітню роботу між українським народом” [5, 5-6].

Іванна Петрів завжди була впевнена в необхідності самовідданої праці вчителів, які, за її переконанням, одночасно мали бути досвідченими освітніми працівниками (організовувати курси, вести драматичний гурток, хор та ін.). Тому невідкладною проблемою було спрямування національно свідомої та ідейної української молоді на здобуття педагогічної професії. Ще в 50-х роках у багатьох українських часописах підкреслювалося, що багато дітей “з педагогічним хистом не вступають до педагогічних колегій, бо вчительська праця важка, а всі гонять за легкими заробітками” [5, 5], що перегукується із сучасними поглядами. Це стосувалося не тільки підготовки до праці безпосередньо в школі, а й участі в організації позашкільної роботи.

Так, у міжвоєнні роки вчителі не жалкували свого вільного часу для постановки театральних вистав з дітьми. Іванна Петрів з власного досвіду знала, “скільки треба вкласти праці, терпеливості, ви розуміння й потратити часу, щоби імпреза вийшла під кожним оглядом задовільно, скільки труду вимагається від дітей, що мають виступати, скільки моральної та матеріальної піддержки треба від батьків”. Вчителька особливо підкреслювала ту користь, яку “мають діти, що виступають, бо вчать добре володіти літературною мовою. Вивчаючи свої ролі, вони збільшують запас слів, зворотів, форм вислову і все це стає їхньою власністю, збагачує їхню щоденну мову. Вивчаючи свої ролі, діти переживають акцію так, якби вона в дійсності відбувалася. Добра вистава дає дітям можливість розвивати шляхетні почування. Кожна постать у цій виставі мала в собі шляхетну іскру, мав її навіть ватажок розбійників... Діти мусять відчувати, так би мовити «атмосферу», в якій повинні перебувати, виконуючи свої ролі. ...Діти – глядачі обсервують, переживають акцію, реагують, відрізняють добро від зла та схиляються своєю симпатією завжди в бік покритих. Одною такою виставою діти живуть довго, і при кожній нагоді

асоціації дій і понять пригадують собі, порівнюють, оцінюють, протиставлять...”[6, 4]

На жаль, зазначала І. Петрів, таку виставу силами дітей можна підготувати “найбільше одну в році”. Але вона доводить, що дітям треба “давати частіше такі емоційні, а рівночасно ніжні переживання, треба їм дати насолоду краси. Тому конче треба створити “Театр для дітей”! Створити його силами справжніх артистів чи в крайньому випадку добрими аматорами, бо дітей чим-небудь збути не можна. Такі справжні театральні вистави дитина сприймає поважніше” [6, 4].

До думки про необхідність такого театру Іванна Петрів повернулася через три роки у зв’язку з виставою “В країні казки”, організованою Комітетом імпрез для дітей під патронатом Об’єднання Українських Педагогів Канади. Щоправда, вистава викликала низку зауважень досвідченої вчительки. За її словами, прискорений темп вистави не давав дітям можливість проникнути в зміст тієї чи іншої казки (у виставі було використано декілька казкових сюжетів). Бажано, пише вона, щоб після кожної дії в казці була зроблена хоч хвилинка перерви, “щоби дитина мала час створити цей образ у своїй уяві... Когу на залі шум, шування ніг, коли діти вертаються в кріслах, це знак, що вони втомлені і не беруть участі в нашій розповіді” [4, 5].

Виникає питання: В якому ВНЗ (серед класичних університетів) сучасної України і на якому факультеті студентів вчать акторському педагогічному мистецтву?

Вчителі, педагоги іноді працюють з великою віддачею, витрачають багато часу й енергії, а результати праці їх не вдовольняють. Причина в тому, що навчання треба опирати на активній поставі студента, на самостійній праці. Методичне забезпечення має тільки спрямовувати до теми і одночасно зацікавлювати роботою над темою, звертати увагу на предмет експерименту, порядок і систематичність, непомітно корегувати хибне рішення, що привчає студента до ощадності часу, створює спокійну радісну атмосферу. Те, що діти можуть самі виконати, безумовно мусять виконати самі, навіть якщо це забере багато терпіння у викладача. Високо оцінюючи роль самостійної роботи в процесі навчання, Я.А.Коменський наголошував, що “...Альфою та омегою нашої дидактики нехай буде пошук і відкриття способу, за якого б учителі менше навчали, а учні більше б училися” [2, 162]. Таким чином, самостійна робота здебільшого виступає чи не єдиним способом виховання самостійності у набутті знань, передбачає оволодіння складними вміннями і навичками бачити зміст і мету роботи, організовувати власну самоосвіту, вміння по-новому підходити до вирішування питань, пізнавальну і розумову активність і самостійність, здатність до творчості.

Щоб вихованців звернути на такий життєвий шлях, треба вміти до цього відповідно підійти, треба вміти розбудити в них захоплення ідеєю, до якої ми ведемо. Педагогічний підхід мусить бути такий, щоб це “ведення” було природнім, з любові до них, з бажанням вихованців. При цьому необхідно підносити авторитет вчителя, його майстерність, знання.

Важливе значення у виховній роботі в педагогічних ВНЗ повинно мати вироблення почуття обов’язковості. Сповнення обов’язку починається процесом мислення, а довершується дією, яка являється виявом волі. Щоб збудити бажання більших здобутків в праці, науці, треба так скласти план і його реалізувати, щоб студенти були в постійному зацікавленні, напруженні уваги, “голоді”. Педагог

повинен розвинути почуття людської гідності, щоб вона бажала дійти досконалості, сили волі, уміння панувати над собою, уміння заставити себе до пильності й витримки. Це можна зробити через розподіл обов'язків, які мають бути так придумані і сплановані, щоб вимагали від студентів щоденної праці. Спеціальні функції призначені окремим або групам студентів, накладають на них обов'язок за який вони мусять відповідати. Тому що від точного і совісного виконання залежатиме хід праці інших учасників групи. Кінцевим результатом чого буде прояв індивідуальності кожного, духовні прояви, фізична спроможність. Таку відповідальність необхідно розвивати в студентів, тому що вона не тільки підносить людську гідність, а й підготовляє до майбутнього життя.

Водночас учителі могли б бути освітніми працівниками, які мусять мати таку ж саму високу фахову підготовку: педагогіка, психологія, драматичний гурток тощо. Сучасним ВНЗ необхідно співпрацювати з загальноосвітніми школами, спілкуватися з дітьми, учителями. Опитування студентів 5-го курсу (прийняло участь 245 респондентів) двох інститутів показало, що педагогічна практика майже нічого їх не навчила: ні аналізувати уроки своїх колег, ні складати конспект уроків, розподіляти години на кожну тему, ні складати професіограму вчителя та ін. (87 %) А дані проблеми можна вирішувати під час проведення практичних занять у ВНЗ, запрошуючи вчителів-практиків, предметників зі шкіл-друзів, які б допомагали нашим студентам розібратися в цих проблемах більш детально.

Таким чином, справа придбання нових учительських сил, це справа нашої цілої громади. Спільними силами й підтримкою мусимо знайти позитивну розв'язку. Нашій державі потрібні висококваліфіковані вчителі-педагоги, а їх ми можемо мати тільки при відповідній педагогічній підготовці, зацікавленні, вишколі та заробітній платі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Драйден Г., Вос Д. Революція в навчанні / Перекл. з англ. М.Олійник. – Львів: “Літопис”, 2005. – 541 с.
2. Коменський Я.А. Велика дидактика // Избр. соч. – Москва, 1965. – 234с.
3. Петрів І. Активізація учня // Учительське слово (Канада). – 1956. – черв. – С. 4.
4. Петрів Іванна. В країні казки // Наша мета. – 1960. – 10 грудня. – С. 5.
5. Петрів І. Вишкіл рідношкільного вчителства та освітніх працівників // Учительське слово (Торонто). – 1956. – Жовтень. – С. 3-6.
6. Петрів І. Дитяча сценічна вистава // Учительське слово. – 1957. – червень. – С.4.
7. Петрів І. Навчання й виховання це паралельні процеси новітньої школи // Життя і школа (Канада). – 1990. – № 5. – С. 26-27.

[Вісник Прикарпатського ун-ту: Педагогіка. – Вип. XV-XVI. – Івано-Франківськ-Горлівка, 2007. – С. 265-271.]